

Artikkeleita

Jos ei voi ottaa, täytyy lainata – Suomen valtion velka sotien välisenä aikana

RIITTA HJERPPE

professori

Jyväskylän yliopisto

I Aluksi

"Suomi, maa, joka maksoi velkansa." Amerikkalaiset ja monet muut kansallisuudet tuntevat hokeman.

Suomalaisille tulee asiasta joskus vähän vai-vautunut olo. Ei olla ihan varmoja, etteikö ky-seessä ole suomalaisten sinisilmäisyys: makset-tiinko tyhmyyksissään tai jopa vahingossa Amerikan velkaa, kun toiset fiksummat yksin-kertaisesti lopettivat velan maksun.

Mutta palautetaanpa mieliin, mistä hokema tulee? Vuonna 1919 Suomen valtio oli saanut Yhdysvaltain hallitukselta lainaa viljan hankki-miseksi maahan yhteensä 9 milj. dollaria. Lai-na laskettiin käytännössä ns. sotalainaksi, en-simmäiseen maailmansotaan liittyväksi lainak-si, vaikka se tarkkaan ottaen saatiin ensimmäi-sen maailmansodan sodan päätyttyä. Suomen velka sovittiin maksettavaksi takaisin vuoteen 1984 mennessä, korko oli 3-3.5 prosenttia ja

lyhennyksiä maksettaisiin kaksi kertaa vuodes-sa (Hjerppe, Ikonen, 1995).

Vuonna 1931 presidentti Hoover säädäti vuoden pituisen moratorion velallismaille maa-ilman talouslaman helpottamiseksi. Yhden vuoden aikana korkoja ja lyhennyksiä ei tarvin-nut maksaa, seuraavana vuonna maksujen piti jatkua normaalisti.

Vaan kuinka sitten kävikään? Suomi oli ai-noa maa, joka moratorion jälkeen ajallaan vuo-desta toiseen hoiti maksunsa. Muut maat, mo-net heti moratorion jälkeen, monet erilaisten lipsumisten jälkeen yksinkertaisesti jättivät lai-nansa maksamatta.

Kaskujen mukaan Suomessa kyseessä oli kielivirhe: virkamies sai tiedon moratoriosta ja ymmärsi asian väärin: hän kiirehti maksuja pe-rille. Toisen tulkinnan mukaan – tieteelliseksi tarkoitettussa tutkimuksessa – Suomen Pankin pääjohtaja Risto Ryti vaati maksujen suoritta-mista moratoriosta huolimatta.

Vappu Ikonen kanssa tekemäni tutkimus pa-rin vuoden takaa osoittaa nämä kaskut ja huhut vääriksi (Hjerppe, Ikonen, 1995). Lainan mak-

* Esitelmä Taloustieteellisen seuran juhlaseminaaris-sa 18.10.1996.

sun jatkaminen oli nähdäksemme huolellisen harkinnan tulosta ja nimenomaan Suomen maineen parantamiseksi maailmalla. Maine oli kehnonlainen eräiden 1920-luvun velkasotkujen jälkeen. Myöskään huhut Lapuan liikkeestä eivät suinkaan parantaneet tilannetta.

Maksuajatuksen takana olivat varsinkin Suomen ulkoasiainhallinnon virkamiehet Washingtonissa, Pariisissa ja Genevessä. Lähettäläillä ja hallituksella, joka kuunteli lähettäläitään, oli onnea matkassa. Hehän eivät suunnitelmaa tehdessään voineet tietää, että Suomi jäisi ainoaksi maaksi, joka todella säännöllisesti ja täsmällisesti maksaisi velkansa. Lisäksi Yhdysvalloissa asiasta tehtiin jokavuotinen mediatapahtuma, ilmeisesti muiden velallisten hämäämiseksi ja/tai amerikkalaisen mielipiteen kääntämiseksi muita velallisia vastaan.

Velanmaksajan maine muistetaan siksi, että se vielä 1990-luvulla esiintyy amerikkalaisissa koulukirjoissa; tarkistin asian amerikkalaiselta ystävältä, jolla on lapsia koulussa.

2 Hoover-lainan taloudellinen taakka

Mitä laina merkitsi valtion taloudelle? Mikä Amerikan lainan suuruus sitten oli? Missä määrin Amerikan laina lisäsi 30-luvun talousongelmia? Oliko se keskeinen asia vai vain yksi ongelma muiden joukossa?

Se oli valtion suurin yksittäinen laina silloin. Se oli kymmenesosa valtion kaikista veloista; reilu 1 prosentti (1.3 %) suhteessa bruttokansantuotteeseen vuonna 1930.

Syksyllä 1931 Suomi irrottautui kultakanasta vähän Ison-Britannian ja muiden pohjoismaiden jälkeen. Seuranneessa kellutuksessa markan arvo laski dollariin nähden, niin että lainan markkamääräinen arvo nousi puolitoistakertaiseksi 600 milj. vanhaan markkaan vuoden 1932 valuuttakursseilla. Lisäksi valtion tu-

lot laskivat markkamääräisesti yleisen hintojen ja palkkojen laskun vuoksi, reaalisesti ne eivät laskeneet kovinkaan paljon. Nämä yhdessä, devalvoituminen ja tulojen lasku, nostivat Amerikan lainan määrää suhteessa bruttokansantuotteeseen noin 2.5 prosenttiin vuosina 1931-32.¹ Yhteensä valtion kaikki velat olivat neljänneksen suhteessa bruttokansantuotteeseen. Se oli suuri määrä, sillä on huomattava, että valtion vuotuiset tulot olivat vain noin puolet lainojen määrästä.

Tämän Amerikan lainan lyhennys ja korko merkitsivät valtiolle 24 miljoonan silloisen markan menoa vuodessa. Se oli 0.8 prosenttia eli alle prosentti valtion kaikista menoista. Nähdään, että kyse oli isosta mutta ei suinkaan ylivoimaisesta taakasta. Se ei suistanut valtiontaloutta pahoin raiteiltaan. Lainaa pystyttiin kyllä hoitamaan, vaikka valtiovarainministeriö olisi tietenkin mielellään päässyt siitä kuten mistä tahansa muustakin lainasta. Vähäisetkin säästömahdollisuudet olisivat olleet tervetulleita, aivan kuten nytkin. Amerikan lainan maksumon toivottiin helpotuksia läpi koko 1930-luvun, ja 1940-luvun lopulle saakka.²

3 Valtion lainat 1920-luvulla

Valtion, itse asiassa Senaatin, ulkomainen velanotto alkoi 1800-luvun puolivälin tienoilla. Tuolloin lainaa otettiin pääasiassa rautateiden rakentamiseen. Laina-ajat olivat pitkiä 60-70

¹ Valtion tulojen muutosta on vaikea tilastoista selvittää vuoden 1932 budjettikäytännön muutoksen vuoksi.

² Helpotuksia ei juuri saatu, vaan laina maksettiin loppuun vuonna 1976 loppupäästä nopeutetussa aikataulussa. Vuodesta 1951 rahat menivät ASLA-stipendirahastoon. Ks. Hjerpe - Ikonen 1994.

vuotta, ja korot vain noin 3-4 prosenttia.

Ensimmäisen maailmansodan aikainen inflaatio lähes hoiti autonomian ajan velat, mutta uusi itsenäinen valtio otti uutta lainaa. Itsenäisyyden alkuaikoina lainattiin käyttömenoihin Suomen Pankista ja kotimaisilta rahoituslaitoksilta. Setelirahoitus Suomen Pankista lopetettiin vuonna 1922 (Kalela 1987, 55).

Valtio otti varsin suuria pitkäaikaisia lainoja 1920-luvulla ulkomailta - varsinkin Yhdysvalloista ja Pohjoismaista. Laina-ajat vaihtelivat yleensä 30-50 vuoden välillä. Korot olivat maailman sotaa edeltävään aikaan verrattuna sen sijaan paljon korkeampia, 6-7 prosenttia. Lisäksi otettiin jonkun verran lainaa kotimaisilta rahoituslaitoksilta (STV 1920-1929). Ulkomaisuuden perusteluna oli se, että ei haluttu raskastaa kotimaisia rahamarkkinoita (Järvinen 1929).

Rahat käytettiin pääosin valtion sijoituksiin ja investointeihin; kulutusmenoihin niitä ei periaatteessa enää saanut käyttää. Lainoilla valtio osti 1920-luvulla Enso-Gutzeitin ja Tornatorin norjalaisilta omistajiltaan, perusti Veitsiluodon sahan ja selluloosatehtaan sekä rikkihappo- ja fosfaattitehtaat, rakensi Imatran voimalaitoksen ja sähkön jakeluverkkoa sekä puhelinlinjoja, aloitti Outokummun kaivoksen toiminnan, rakensi maanteitä ja rautateitä sekä hankki liikkuvaa kalustoa rautateille ja tuki asutustoimintaa (Järvinen 1929, 27).

Lainaa ei sinänsä ollut otettu "liikaa". Valtion velka suhteessa bruttokansantuotteeseen oli 1920-luvun lopussa noin 13-14 prosenttia eli suurin piirtein yhtä suuri kuin valtion kokonaismenot. Valtion menoja pidettiin sinänsä hyvin kurissa, eikä niiden suhde BKT:hen kasvanut. Vuonna 1929 kauppa- ja teollisuusministeri, professori Kyösti Järvinen kirjoitti Unitaaksessa: "... sekä Suomen valtiontalous että yleensä Suomen kansantalous etenkin viime

vuosina erittäin huomattavassa määrässä investoinut pääomia sekä tuottavaan toimintaan että kansan yleisen vaurauden kohottamiseen. Oikeastaan olisi tämä investointi juuri kansantalotemme nuoruuden ja suurien edistymisen edellytysten vuoksi ollut paljon suuremmassa määrässä, kuin mitä on tapahtunut, rahoitettava ulkomailta lainatuilla pääomilla. Suomen velat ovat vielä toistaiseksi siksi vähäiset, ettei niiden varovaisen lisäämisen pitäisi ketään pelottaa" (Järvinen 1929, 30).

4 Lainat 1930-luvulla

Jos kehitys olisi jatkunut kuten pääosan 1920-lukua, kasvavien tulojen, silloisten pitkien laina-aikojen ja suhteellisen alhaisten korkojen ansiosta taakasta olisi hyvin selvitty. Onnettomat olosuhteet -- 1930-luvun lama ja valuuttakurssiongelmat -- johtivat kuitenkin valtion talouden yllättävään ahdinkoon: valtion tulojen laskuun ja velkojen markkamäärän kasvuun.

Vuonna 1929 uutta pitkäaikaista lainaa ei valtiolle otettu. Helsingin kaupunki, Teollisuus-Hypoteekkipankki ja Osuuskassojen Keskusosuuspankki ottivat kuitenkin varsin suuria, valtion takaamia lainoja vuosina 1929 ja 1930. Ne voisi tulkita elvytyislainoiksi, vaikka sellaista sanaa ei silloin käytetty (Hjerppe ym. 1993, 12).

Vuoden 1930 alkupuolella nähtiin, että lamakausi alkoi vaikuttaa valtion tuloja vähentävästi. Kyösti Kallion hallitus esitti tammikuun lopussa miljardin markan pitkäaikaisen ulkomaisen velan ottoa lähinnä erilaisten rakennustöiden rahoittamiseen. Eduskunnassa oikeisto asettui jyrkän kielteiselle kannalle. Valiokuntakäsittelyn asiantuntijana pääjohtaja Ryti vaati otettavan lainan käyttöä vanhan epäedullisen obligaatiolainan konvertoimiseen edullisem-

maksi ja lyhytaikaisten velkojen muuttamiseksi pitkäaikaisemmaksi (Kalela 1987, 60).

Pitkäaikaista lainaa ei vuonna 1930 valtiolle otettu, lyhytaikaista ulkomaista luottoa käytettiin jonkun verran. Ei ole selvitetty, vaikuttiko Eduskunnan vastustava kanta siihen, että pitkäaikaista lainaa ei sitten otettu vain eikä kansainvälisiltä markkinoilta lainaa enää saatu. Varsinaisesti keväällä 1931 Suomen ulkomaisten lainojen saantimahdollisuudet tyrehtyivät täysin kansainvälisen lamatilanteen vuoksi. Lisäksi lyhytaikaista lainaa sanottiin irti (Hjerpe ym. 1993, 12).¹ Seuraavat ulkomaiset pitkäaikaiset lainat otettiin vasta vuonna 1934 (STV 1934).

Laman aikana valtio turvautui lyhytaikaiseen kotimaiseen käyttöluottoon Postisäästöpankista ja muista rahalaitoksista. Samoin otettiin vuonna 1932 lainaa kotimaasta Enso-Gutzeitilta ja obligaatiolainoina mm. työttömyyden torjumiseksi. Tämä oli vastoin pääministeri Sunilan kantaa, joka lausui budjettipuheessaan Eduskunnalle vuonna 1932, että budjetti oli saatava tasapainoon ilman että kansalaisten verotaakkaa lisättäisiin tai turvaututtaisiin lainavaroihin. Molemmista näistä periaatteista hallitus joutui luopumaan, kun sekä kulutusveroja että tulleja sinä vuonna nostettiin (Kalela 1987, 67; Pihkala 1974, 259-260).

Yleensä 1920-luvulla ja 1930-luvun alkupuoliskolla suurin osa lainoista oli ulkomaanrahan määräisiä, varsin paljon dollarimääräisiä. Vuodesta 1934 lähtien valtion ulkomaaisia velkoja muutettiin kotimaisiksi obligaatiolainoiksi, joilla oli vähän alhaisemmat korot kuin alkuperäisillä lainoilla. Lainoja maksettiin alkuperäisen maksusuunnitelman mukaan, mutta

niitä myös irtisanottiin itse ja maksettiin pois. Niitä konvertoitiin jossain määrin myös ulkomaisiksi alempikorokoisiksi lainoiksi. 1930-luvulla nimelliskorot olivat yleensä 1-2 prosenttiyksikköä alempia kuin 1920-luvulla (Unitas 1935; STV 1930-1939; Valtiopäiväasiakirjat. Valtion tilinpäätökset).

On tullut tavaksi antaa ymmärtää, että Ryti vaati ulkomaisten lainojen takaisin maksamista 1930-luvulla jopa ennen normaaleja maksuajkoja. Rossi kirjoittaa: "Ulkomaisia lyhyt- ja pitkäaikaisia lainoja maksettiin takaisin ja lyhennettiin edelleen suurena määrinä sekä *pakosta* (kursivointi kirjoittajan) että oma-aloitteisesti, koska markan arvon säilyvyyteen ei uskottu" (vuonna 1932) (Rossi 1951, 242).

Ainoa varsinainen maininta Rytin vaatimuksesta ulkomaisten lainojen poismaksusta on kuitenkin yllä mainittu vuodelta 1930 oleva vaatimus. Muita ei ole löytynyt, ja eikä tässä ole nyt mahdollista selvittää tarkemmin, mitä esim. Rossi tarkoittaa maininnallaan. On kuitenkin selvää, että lainanmaksu-ehotuksia on voitu antaa muutenkin kuin kirjallisina. Suomen Pankin ja hallituksen edustajat ja yksityisen rahamaailman edustajat tapasivat tietenkin ahkerasti.

Karjalainen puolestaan tiivistää Suomen Pankin ja valtion välistä suhdetta 1930-luvulla seuraavasti: "Finanssipolitiikan suhteen ei siis ainakaan virallisesti ilmennyt hallituksen ja Suomen Pankin välillä erimielisyyksiä. Sen sijaan ei hallituksen ja Suomen Pankin yksimielisyys kaikissa vaiheissa ollut yhtä suuri Suomen Pankin rahapolitiikan osalta." Viimeksi mainittu ristiriita näyttäisi koskeneen lähinnä Suomen Pankin ylläpitämää korkeaa diskonttokorkoa vuosina 1931-1932 (Karjalainen 1959, 132-133, 140).

Kokonaan uusia lainoja ei juurikaan otettu 1930-luvulla. Uusia olivat muutama lähinnä

¹ Lyhytaikaista ulkomaista lainaa käytettiin vuodesta 1928 alkaen vuoteen 1937. (Valtion tilinpäätökset)

Ruotsista puhelinverkon laajentamista ja kehittämistä varten otettu laina. Valtion investointimenot on sotien väliltä puutteellisesti selvitetty. Näyttää siltä, että 1920-luvun vilkasta rakentamista ei 1930-luvulla läheskään samassa määrin jatkettu. Rataverkkoa rakennettiin vähän lisää. Puhelin- ja sähköverkkoja kuitenkin kehitettiin, puolustusvoimien perushankintoja suoritettiin, puolustusvoimille perustettiin ase- ja ammustehtaita. Valtionyritysten rakentaminen jäi Outokummun tuotteiden jatkojalostuksen rakentamiseen.

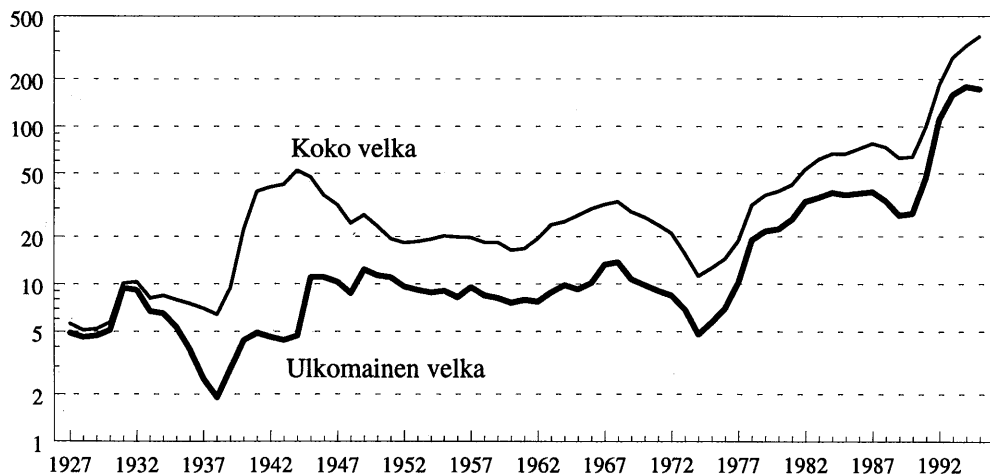
Toisen maailmansodan alussa valtion lainantarve lisääntyi. Aluksi lainaa saatiin myös ulkomailta. Myöhemmin turvauduttiin pääasiassa kotimaiseen, Suomen Pankin lainaan, joka tunnetuin seurauksin vauhditti inflaatiota maassa.

Toisen maailmansodan jälkeen ulkomaista lainarahaa todella kaivattiin, mutta myös se oli "kortilla". Maailmalla ei oikein luotettu Suomen kykyyn selviytyä sotakorvausvelvoitteista

ja vaikeasta taloudellisesta ja poliittisesta tilanteesta. Myöskään entisenlaista todella pitkäaikaisista lainaa ei ollut maailmalla lainkaan saatavilla. Ruotsi tuli aluksi apuun, samoin Yhdysvallat. Uudet kansainväliset rahoituslaitokset Maailmanpankki ja Kansainvälinen valuuttarahasto rahoittivat Suomen tuotantoelämän vähittäistä jälleenrakennusta. Lainaa otettiin varovaisesti metsäteollisuuden tarpeisiin, liikenneyhteyksien parantamiseen, voimalaitosten rakentamiseen ja metsäteollisuuden koneiden ja kuljetusvälineiden tuontiin 1950- ja osin vielä 1960-luvulla (Tudeer 1950; Tudeer 1953; Bärlund 1956).

Varsinaisesti 1970-luvulta lähtien oli taas mahdollista lainata ulkomaisilta yksityisiltä kansainvälisiltä lainamarkkinoilta. Kuten tiedetään Suomen valtio on ollut merkittävä lainantottaja kansainvälisillä rahamarkkinoilla 1990-luvun alkupuolella.

Kuvio 1 Valtion velka 1927-1995, 1995 hinnoin, mrd.mk, log asteikko

Lähteet: Valtiopiiväasiakirjat, eri vuodet; Hjerppe 1996.

5 Valtion velkataakka

Mikä sitten valtion velkataakka on ollut on? Periaatteessa voimme tarkastella valtion velkaa vaikkapa reaalisesti sekä suhteessa kaikkiin valtion menoihin tai bruttokansantuotteeseen. Kuviossa 1 ovat valtion velat vuoden 1995 hintoihin jaettuna kotimaisiin ja ulkomaisiin. Velkojen kasvu on ollut merkittävää, niin myös bruttokansantuotteen reaalin kasvu kuvion kattaman noin 70 vuoden aikana. Kuvio ei kuitenkaan sinänsä kerro vielä paljoakaan.

Kuvio 2 suhteuttaa valtion velan bruttokansantuotteeseen vuodesta 1927 lähtien. Iso nousu 1930-luvun alussa johtui siis sekä bruttokansantuotteen markkamääräisesti suuresta laskusta että ulkomaisten velkojen markkamäärän kasvusta, jonka aiheutti markan kansainvälisen arvon putoaminen.

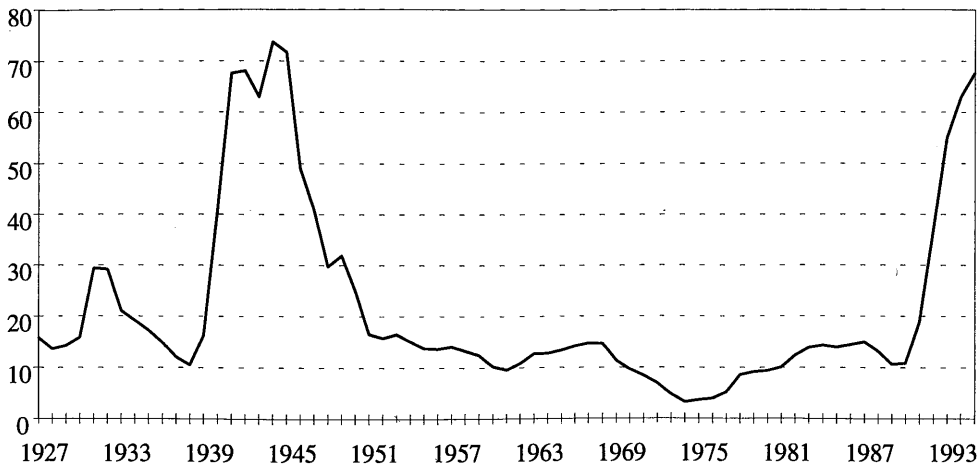
Nopea lasku vuonna 1933 ei johdu lainojen takaisin maksusta vaan aiempaa epäonnea

kompensoineesta onnenpotkusta: dollari devalvoitiin vuonna 1933 noin 40 %. Ranskan frangin irtautuminen kullasta ja devalvaatio 1935 alensivat myös velkaa. Jatkossa lainoja maksettiin pois ja ulkomaisia muutettiin kotimaisiksi, kunnes toisen maailmansodan syttyminen alkoi nostaa lainojen määrää huimasti. Lainamäärän kasvu hidastui sodan päätyttyä, ja nopeasti kasvanut bruttokansantuote vaikutti lainan suhteellisen osuuden laskuun.

Valtion lainat olivat suhteellisesti alimmillaan 1970-luvun öljykriisin aikaan – jolloin vastaavasti verorasitus kasvoi nopeasti. 1990-luvun alku nostatti lainaosuudet ja lukevat huippulukuihin, suhteellisesti miltei sotaajan tasolle. Kuten vuonna 1931, 1990-luvun alussa yhtenä lainan kasvattajana oli markan ulkomaisen arvon putoaminen, tällä kertaa vähemmän kuin 1930-luvulla.

Meiltä puuttuvat yhtenäiset vertailukelpoiset tilastosarjat valtiontalouden monilta osa-alueil-

Kuvio 2 Valtion velka % BKT:sta 1927-1995

Lähde: valtiopäiväasiakirjat, eri vuodet; Hjerppe (1996).

ta. Siksi pä vertailussa valtion velasta suhteessa valtion talouteen tyydyn seuraavassa vertaamaan valtion velkaa valtion kokonaismenoihin 1920-luvun lopulta ja 1940-luvulle sekä viimeisen 10 vuoden aikana. Voidaan todeta, että 1930-luvun lamassa on jotain tuttua (kuviot 3 ja 4). Tosin velka suhteessa menoihin ennen 1930-luvun lamaa oli suhteellisesti korkeampi kuin ennen 1990-luvun lamaa. Kumpikin lama nostatti velan suhteessa valtion menoihin erittäin suureksi, lähes kaksinkertaiseksi. Eipä siis ihme, että 1930-luvun päättäjät hallituksessa, Eduskunnassa ja Suomen Pankissa pelästyivät. Varsinkin kun tavoitteena olivat ajan uuklassisen taloustieteen hengen mukaisesti tasapainoiset budjetit ja valtion mahdollisimman vähäinen puuttuminen talouden kulkuun (Pekkari - Vartiainen 1993; Rossi 1951; Karjalainen 1959).

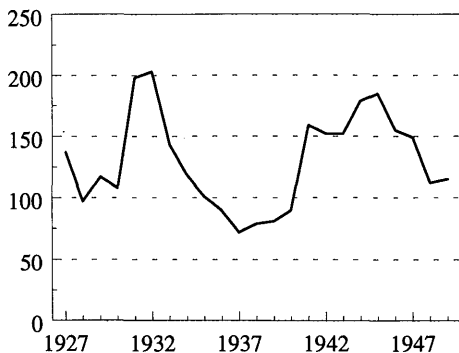
On muistettava, että valtion ja kuntien kokonaismenojen suhde bruttokansantuotteeseen oli noin viidennes 1920- ja 1930-luvulla, siitä valtion osuus kaksi kolmannesta. Tässä ero nyky päivään on suuri, kun julkisten menojen suhde bruttokansantuotteeseen on noin kolme viiden-

nestä. Valtion kokonaismenoihin verrattuna velkaa oli 1930-luvun alussa enemmän kuin sota-aikana, jolloin velan lisäksi nousivat valtion menot. Oltiin jopa suuremmissa lukemissa kuin vuonna 1995.

1930-luvullakin budjettitalouden sopeutukseen pyrittiin menoja supistamalla. Lähes kaikissa menoryhmissä päästiinkin nimellishintaisiin säästöihin. Mm. kuntien valtionapua, sosiaali- ja koulutusmenoja supistettiin ja valtion palkkoja alennettiin pariaksi vuodeksi 5 - 10 %. Hintojen laskun vuoksi kaikki menot eivät kuitenkaan laskeneet reaalisesti. Valtion menojen sisäisen uudelleen kohdentamisen avulla voitiin menoja jonkin verran siirtää lamaa lieventäviin kohteisiin: työttömyystöihin ja joidenkin investointien aikaistamiseen (Hjerppe, ym. 1993; Taimio 1986; Pihkala 1974).

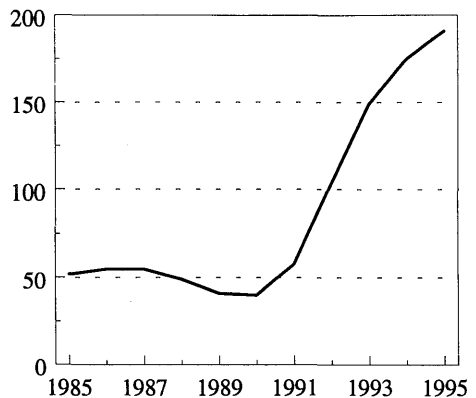
Korot vaihtelivat 1920- ja 1930-luvun aikana suhteellisen paljon. 1920-luvun alun korkeat suomalaiset korot laskivat ennen lamaa ja lähestyivät kansainvälisiä korkoja. Laman aikana hintojen laskun vuoksi reaalikorot olivat korkeita. Enimmillään Suomen Pankin diskonttokoron reaaliarvo oli 17 % (Hjerppe ym. 1993,

Kuvio 3 Valtion velka % valtion kokonaismenoista 1927-1949

Lähteet: Valtiopäiväasiakirjat, eri vuodet; Taimio (1986) ja STV.

Kuvio 4 Valtion velka % valtion kokonaismenoista 1985-1995

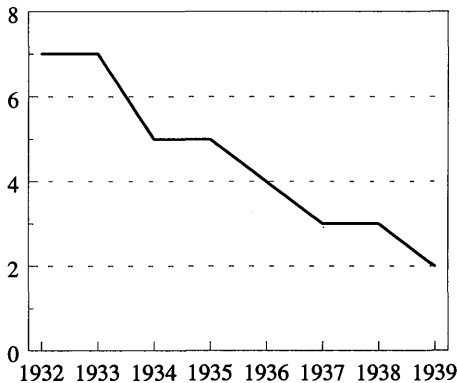
Lähteet: Taloudellinen katsaus, eri vuodet

10). 1930-luvun jälkipuoliskolla korot yleisesti laskivat. (Autio 1996; Ikonen 1993; Hjerppe ym. 1993, 7).

Valtion lainojen korkorasitus (kuvio 5) oli vuosina 1932-33 yli 7 % valtion kokonaismenoista. Velkojen vähenemisen, korkotason laskun ja Yhdysvaltain dollarin sekä vähän myöhemmin Ranskan frangin devalvaation seurauksena alentunut velkataakka kuormitti 1930-luvun jälkipuoliskolla yhä vähemmän. Kuviossa 6 ovat viimeisen 10 vuoden korkomenot prosentteina kokonaismenoista. Kuten nähdään, myös korkorasitus on nyt ollut suhteellisesti jonkin verran suurempi kuin 1930-luvun laman pahimpina vuosina (Valtioväisasiakirjat. Valtion tilinpäätökset).

Vaikka velkaa laman jälkeen supistettiin, talous kasvoi silti nopeasti laman jälkeen. Vuosina 1934-1938 bruttokansantuotteen kasvu oli keskimäärin 5.5 prosenttia vuodessa. 1920-luvun suuri ulkomainen lainanotto johti suotuisaan talouskehitykseen, mutta lama koetteli silti maata ankarasti. Mitä olisikaan saavutettu 1930-luvulla, jos olisi silloinkin jatkettu perusinvestointeja 1920-luvun malliin?

Kuvio 5 Valtion velan korkomenot % valtion menoista 1932-1939

Lähteet: STV; Taimio (1986).

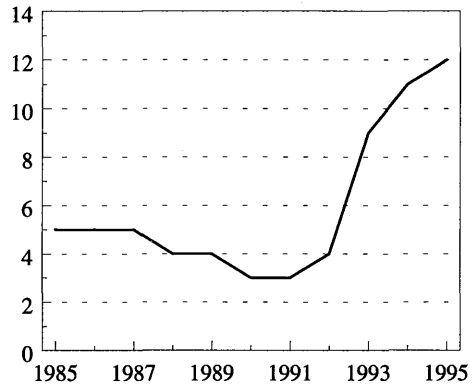
6 Valtion talouden tasapaino

Viimeaikainen taloudellinen keskustelu on pyörinyt Talous- ja rahaliiton, EMUn, ympärillä. Miltä 1930-luvun talous sitten näyttäisi EMU-kriteereiden valossa? Olisivatko Taloustieteellisen seuran innokkaat perustajajäsenet päässeet EMU-kerhoon?

Aivan karkea tarkastelu voidaan tehdä: inflaatio ei olisi ollut ongelma. Pikemminkin pohdittiin, miten saataisiin hintojen lasku päätymään. Suomessa elinkustannusindeksi laski 20 %, tukkuhintaindeksi 13 %, ja monet palkat jopa 30-40 prosenttia laman aikana. (Ks. esim Rossi 1951, 240, 241; Komiteanmietintö 9/1932, eriävä mielipide Emil Hynninen ja F.M. Pitkäniemi.)

Korkotasosta on ollut jo puhetta edellä. Näyttää siltä, että Suomessa korot olivat suhteellisen korkeita 1920-luvulla - sisältyikö niihin jo silloin tuttu devalvaatiolisä (Hjerppe ym. 1993)? 1930-luvulla Suomen Pankin diskonttokorko oli pari prosenttia yli muutamien muiden maiden (Ikonen 1993). Toisaalta, jos kerran 1930-luvulla kannatti muuttaa ulkomaiset velat

Kuvio 6 Valtion velan korkomenot % valtion kokonaismenoista 1985-1995

Lähteet: Taloudellinen katsaus, eri vuodet.

kotimaisiksi, ilmeisesti korkotasokaan ei olisi ollut ongelma. Myös markan ulkoinen arvo pysyi vakaana keväästä 1933 lähtien (Autio 1992, 26, 239, 240).

Entä sitten valtiontalouden tasapaino? Vuoden 1932 budjettimuutoksesta johtuen ja ylipäätään erilaisista tulo- ja menokäsitteistä johtuen on vaikea verrata sotien välistä valtion taloutta nykyiseen, kun erillistutkimuksetkaan eivät sitä kovin monipuolisesti valota. Niinpä meillä ei ole nykyaikaisessa mielessä selkeätä käsitystä valtion talouden tasapainosta sotien välisenä aikana. Voitaneen kuitenkin päätellä, että sekään ei pahimpien lamavuosien jälkeen ollut ongelma, koska valtion velat markkamääräisesti pienenivät lähes yhtäjaksoisesti vuodesta 1933 vuoteen 1938.

Valtion velka ei 1930-luvulla missään vaiheessa tavoitellut 60 % bruttokansantuotteesta. Kunnilla oli suhteellisen vähän velkaa, joten se ei myöskään ollut ongelma. Maaginen 60 prosentin raja ylitettiin, kuten nähtiin, toisen maailmansodan aikana pahemman kerran.

Mutta olisiko 1930-luvun Euroopan Unioni asettanut vastaavan kattokriteerin valtion velan suhteelle bruttokansantuotteeseen? Ehkäpä ei. Kun valtion tulot suhteessa bruttokansantuotteeseen olivat nykyiseen verrattuna suhteellisesti alle puolet nykyisistä, olisi kai 60 prosentin velkakatto tuntunut kovin korkealta.

* * *

Kiitän fil. yo. Matti Lappalaista tutkimusavustaja.

Kirjallisuus

Autio, J. (1992): "Valuuttakurssit Suomessa 1864-1991. Katsaus ja tilastosarjat." *Suomen Pankin keskustelualoitteita* 1/92.

Autio, J. (1996): "Korot Suomessa

1862-1952." *Suomen Pankin keskustelualoitteita* 7/96.

Bärlund, R. (1956): "Suomen ulkomaiset velat ja saatavat." *Unitas*.

Hjerppe, R., Ikonen, V., Valkama, P. (1993): "1930-luvun lama ja Suomen velkaantuminen." *Kansantalouellinen aikakauskirja* 89 vsk, 1/1993.

Hjerppe, R., Ikonen, V. (1995): " 'The only honest thing to do' -- sotavelat, Suomi ja Hooverin moratorio 1931." *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 91. vsk. 1/1995.

Ikonen, V. (1993): "Katsaus Suomen Pankin diskonttokoron asemaan Suomessa 1867-1992." *Suomen Pankki, Tutkimusosasto, Työpaperi* 1/93.

Järvinen, K. (1929): "Suomen velat." *Unitas*.

Karjalainen, A. (1959): *Suomen Pankin rahoitustalouden ja valtion talouden väliset suhteet vuosina 1811-1953 lähinnä likviditeettianalyysin valossa*. Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, Sarja B: 21. Helsinki.

"Obligatioluotto Suomessa. Emissiotoiminta, koron kehitys ja obligatioiden sijoitus." *Unitas* 1934.

Pekkarinen, Jukka, Vartiainen, Juhana. (1993): *Suomen talouspolitiikan pitkä linja*. Juva 1993.

Pihkala, E. (1974): "Statens och kommunernas finanser i Finland under depressionsåren på 1930-talet." *Historisk Tidskrift för Finland*, H. 4 1974, Årg. 59.

Rossi, R. (1951): Suomen Pankin korkopolitiikka vuosina 1914-1938. Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, Sarja B: 12, Helsinki.

Suomen tilastollinen vuosikirja 1920-1939.

Valtion tilinpäätökset 1921-1939.

Suomen Pankin vuosikirja 1973.

"Suomen lyhytaikaiset ulkomaiset velat ja saa-

- tavat." *Unitas* 1932.
- "Ulkomaiset velkamme vähentyivät myös vuonna 1934." *Unitas* 1935.
- Taimio, Hilikka (1986): Valtion menojen ja valtion julkisten palvelujen kasvu Suomessa 1900-luvun alkupuoliskolla. *Suomen Pankin tutkimusosasto, Monistettuja tutkimuksia 19.8.1986.*
- Tudeer, A.E. (1940): "Suomen ulkomaiset velat ja saatavat." *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 1/1940.
- Tudeer, A.E. (1950): "Suomen ulkomaiset velat ja saatavat." *Unitas.*
- Tudeer, A.E. (1953): "Suomen ulkomaiset velat ja saatavat." *Unitas.*